

ISSN 2313-4011

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ
МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА**

**ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ:
ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ**

Науково-методичний збірник

Випуск 15

Київ – 2019

ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ
Збірник наукових праць

Друкується за рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол № 6 від 12 листопада 2019 року)

Заснований 2000 р. До 2009 р. виходив під назвою «Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі»

З 2009 р. зареєстрований зі зміною назви «Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 16355 – 4827Р від 16.12.2009 р.

ЗАСНОВНИК
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ
МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

Збірник затверджено у ДАК України як фахове видання у галузі педагогічних (корекційна педагогіка) наказ МОН України №241 від 09.03.2016. та психологічних (спеціальна психологія) наказ МОН України №693 від 10.05.2017 наук.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

04060, Київ, вул. М.Берлінського, 9

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

тел.: (044) 468-14-81

© Усі права захищено.

Жодна частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути копіюваними чи відтвореними в будь-якій формі і будь-якими засобами без письмового дозволу видавця.

За достовірність фактів, дат, назв і правильність цитування відповідають автори.

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати матеріали та може не поділяти точки зору авторів публікацій.

З М І С Т

<i>Наталія Адамюк</i> Курси підготовки перекладачів жестової мови: виклики сьогодення	9
<i>Наталія Баташева</i> Особливості довільної регуляції емоцій у дітей із затримкою психічного розвитку	25
<i>Тетяна Вісковатова, Анна Замша, Борис Мороз, Микита Дробот</i> Стратегії забезпечення комунікативних потреб здобувачів освіти з порушеннями слуху	37
<i>Світлана Геращенко</i> Активізація мовлення учнів з порушеннями інтелектуального розвитку у процесі вивчення граматичної теми „прикметник”	45
<i>Катерина Довгопола</i> Психолого-педагогічна оцінка комунікативного розвитку незрячої дитини раннього віку	56
<i>Олена Дробот</i> Психофізіологічні особливості формування лексичної компетентності національних словесних мов в учнів із порушеннями слуху	67
<i>Валентина Жук</i> Особливості формування соціально-комунікативної компетентності дітей дошкільного віку з порушеннями слуху	77
<i>Анна Замша</i> Особливості діагностики особливих освітніх потреб дітей із порушеннями слуху	90
<i>Валентина Ільяна, Галина Грибань</i> Діагностика визначальних ланок мовленнєвого розвитку як одного з показників готовності до оволодіння писемним мовленням школярів з особливими освітніми потребами	101
<i>Анастасія Каплієнко</i> Соціальний запит до рівня професійної компетентності сучасного вчителя-логопеда	113
<i>Вадим Кобильченко</i> Психологічні особливості соціального розвитку дитини в нормі й при порушеннях зору в дошкільному віці	124
<i>Ганна Ковбич-Онищук, Микола Супрун</i> Із історії інклюзивної освіти	138
<i>Світлана Кондратенко</i> Формування культурної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з порушеннями зору засобами образотворчого і музичного мистецтва	150
<i>Тетяна Костенко</i> Психологічні аспекти підготовки до орієнтування в просторі незрячих дітей та з порушеннями зору	163

<i>Андрій Ланін, Ірина Мойсеєнко</i> Аналіз діагностичного інструментарію для визначення стану психофізичного розвитку як необхідна складова забезпечення корекційно-розвивального маршруту дитини з розладом аутичного спектра	173
<i>Олег Легкий</i> Особливості формування інформаційно-комунікативної компетентності учнів з порушенням зору	188
<i>Світлана Литовченко</i> Ключові аспекти узагальнення результатів оцінювання та підготовки висновку інклюзивно-ресурсного центру.....	201
<i>Ольга Ляцук, Микола Супрун</i> Шкідливі звички: фактори та умови їх формування у молодших підлітків	212
<i>Ірина Мойсеєнко</i> Аналіз методів діагностики сенсомоторного розвитку дітей з розладами аутичного спектра.....	223
<i>Оксана Мякушко</i> Модель структури навчально-пізнавальних компетентностей (в рамках інформаційного і структурно-функціонального підходу до психічної діяльності)	234
<i>Ірина Омельченко</i> Екзистенціально-суб'єктний підхід до дослідження комунікативної діяльності у дошкільників із затримкою психічного розвитку	252
<i>Радю Процюк, Леся Прохоренко</i> Стратегії психологічного супроводу дітей з особливими потребами в інклюзивному освітньому середовищі	272
<i>Дар'я Супрун, Микола Супрун</i> Академік В. М. Синьов і сучасна психолого-педагогічна наука (до 80-річчя із дня народження)	283
<i>Дар'я Супрун</i> Перспектива академічної мобільності психологів в галузі спеціальної освіти в контексті професійної інтернаціоналізації	297
<i>Оксана Федоренко</i> Аспекти універсальності в застосуванні МКФ.....	316
<i>Олена Чеботарьова</i> Допрофесійна підготовка як одна з умов соціалізації учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.....	324
<i>Володимир Шевченко</i> Зародження спеціальної освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в Польщі (XVIII – початок XX століття).....	333
<i>Світлана Шевченко</i> Організація шкільної освіти на прикладі спеціальних шкіл-інтернатів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.....	346

Оксана Федоренко,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
М. Київ, Україна

АСПЕКТИ УНІВЕРСАЛЬНОСТІ В ЗАСТОСУВАННІ МКФ

Анотація. Узагальнено структуру та сутність Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Виявлено особливості використання МКФ як класифікації для кодування, зокрема те, що кодування вимагає не тільки глибинного розуміння класифікації, але й використання належних джерел інформації та інструментів для оцінювання.

Встановлено, що одним з викликів опису функціонування за допомогою МКФ є вибір правильних кодів з більш ніж 1450, включених до класифікації (тоді як МКФ-ДП містить ще більше кодів для опису функціонування дітей наймолодшого віку). Відзначено, що джерело даних, підхід до отримання інформації та рівень деталізації мають відповідати кінцевому призначенню оцінки, тобто конкретній меті. Водночас на конкретність чи актуальність інформації матимуть вплив точки зору та підготовки оцінювачів. Актуальним є застосування МКФ в усіх галузях та стосовно усіх вікових груп, але у спосіб, що приєє розширенню можливостей осіб з інвалідністю, а не для констатації факту проблеми.

Ключові слова: МКФ, класифікація, функціонування, обмеження життєдіяльності.

Oksana Fedorenko, Aspects of universality in the application of ICF

Abstract. A review of the structure and essence of the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Peculiarities of using ICF as a classification for coding have been revealed, in particular, coding requires not only a deep understanding of classification, but also the use of appropriate sources of information and assessment tools. It has been established that one of the

challenges of describing functioning with the help of ICF is the selection of the correct codes included in the classification (whereas ICF-DP contains even more codes for describing the functioning of young children). It is noted that the data source, the approach to obtaining information and the level of detail should correspond to the final purpose of the assessment, i.e. specific purpose. At the same time, the point of view and training of appraisers will have an impact on the specificity or relevance of the information. It is relevant to use ICF in all sectors and with respect to all age groups, but in such a way that expand the opportunities of persons with disabilities, and not to state the fact of their problems.

Key words: ICF, classification, functioning, disability.

Постановка проблеми. Зважаючи на план заходів Уряду з впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) й Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП), поширення та використання означених документів є першочерговим.

Водночас технологія використання МКФ та / чи МКФ – ДП та їхніх окремих положення нині викликають певні дискусії серед вітчизняних науковців і практиків. Насамперед, це зумовлено тим, що упровадження означеного відбувається на тлі недостатнього розуміння сутності цього підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науці вже є сучасні наукові уявлення про біо-психо-соціальну модель розвитку організму дитини та визначальну роль індивідуальної траєкторії розвитку для аргументації необхідності створення гнучкого освітнього середовищ (Е. Данілавічюте); приклади розроблення програми допомоги дітям з особливими потребами та їхнім сім'ям на основі МКФ (Ю. Алімова, І. Гордієнко); формується банк досліджень щодо застосування МКФ як інструменту дослідження (Л. Некраш, О. Склянська та інші). Втім, відсутній

грунтовний науковий аналіз ключових положень щодо сфери застосування та основних положень МКФ.

Мета статті – за результатами теоретичного аналізу визначити універсальність Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я для вітчизняної системи освіти.

Виклад основного матеріалу. Насамперед відзначимо, що МКФ належить до родини міжнародних класифікацій, розроблених Всесвітньою організацією охорони здоров'я, які стосуються різних аспектів здоров'я і аспектів, пов'язаних зі здоров'ям. Сюди належать: МКФ, «Міжнародна класифікація хвороб» (МКХ), «Класифікація по догляду», «Міжнародна класифікація стандартів освіти – ISCD», а також «Стандартні правила щодо створення рівних можливостей для осіб з обмеженням життєдіяльності» [1;2].

Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я (МКФ), опублікована в 2001 році. Похідна версія МКФ щодо дітей та молоді (МКФ-ДП) побачила світ у 2007 році. Варто сказати, що, здійснивши в 2012 році оновлення та перегляд цих документів, сьогодні ВООЗ завершує роботу по об'єднанню МКФ та МКФ-ДП в одну.

Головна увага в класифікації приділяється саме функціонуванню та обмеженням життєдіяльності як медичним та пов'язаним зі здоров'ям складовим благополуччя. У контексті благополуччя тут йдеться про взаємодію з оточуючими та якісну освіту.

Класифікація складається з двох частин. Частина Функціонування та обмеження життєдіяльності описує системи організму (функції та структури організму), а також сфери життя (діяльність та участь), які в МКФ називаються «доменами». Класифікація пропонує різні конструкції та домени, які можна використовувати з метою опису динаміки, стану, проявів обмеження життєдіяльності.

Функціонування особи в будь-якому домені є результатом складної взаємодії між станом здоров'я (на сьогодні – за МКХ -10), іншими доменами

функціонування та обмежень життєдіяльності, а також факторами навколишнього середовища і особистісними факторами. Для опису повної ситуації особи потрібно використати усі компоненти, а не тільки функції та структури організму, до чого традиційно тяжіють фахівці. Також до уваги беруться й особистісні фактори, але їх не включено в класифікацію через значні соціально-культурні відмінності, що можуть бути пов'язані з ними (Е. Аухадєєв, М. Коробов та інші).

Одиницями класифікації є категорії, що існують в межах кожного домену. Для використання МКФ суто як класифікації, потрібно орієнтуватися на окремі категорії чи коди, що описують той чи інший стан здоров'я, та, спільно з кваліфікатором, використовувати для з'ясування функціонування чи обмеження життєдіяльності у цій категорії. Що важливо, категорії можна обирати не тільки для виявлення проблем, а й для акцентування уваги до позитивних аспектів функціонування. Сутність проблеми в певній категорії можна виразити за допомогою числових кодів (від 0 до 4), що додаються до буквено-цифрового коду категорії [1; 2; 6]. Якщо МКФ використовується як класифікація, то для кодування інформації використовуються відповідні категорії. Кодування вимагає не тільки глибинного розуміння класифікації, але й використання належних джерел інформації та інструментів для оцінювання.

На сьогодні єдиного чи універсального підходу до вимірювання функціонування не існує. З досвіду можемо відзначити, що різні фахівці з різною професійною підготовкою можуть використовувати різні методи оцінювання. Наразі питання використання МКФ як класифікатора потребує ще детального огляду та розроблення рекомендацій.

Одним з викликів опису функціонування за допомогою МКФ є вибір правильних кодів з майже півтори тисячі включених до класифікації (МКФ-ДП містить ще більше кодів для опису функціонування дітей наймолодшого віку) [1; 2; 7]. На конкретність чи актуальність інформації матимуть вплив точки зору та підготовки тих, хто працюватиме з МКФ. Загалом, джерело даних, підхід до

отримання інформації та рівень деталізації мають відповідати кінцевому призначенню оцінки, тобто конкретній меті (Adolfsson M., Akio T. та інші). В цілому, використання Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я забезпечує базову термінологію для обговорення та аналізу природи й динаміки функціонування та обмеження життєдіяльності, у тому числі щодо бар'єрів та сприятливих факторів середовища. Це дає змогу об'єднати результати різних спостережень за діяльністю та отримати загальне розуміння життєвої ситуації особи.

Аналіз наукової літератури та певні практичні напрацювання дають змогу відзначити певні переваги щодо застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) в освітній практиці. Одна з переваг в тому, що класифікація дає змогу вибирати зміст для конкретних проблем, й при цьому забезпечує уніфіковану структуру для різної інформації.

Іншою перевагою є те, що у кожній категорії можна задокументувати відсутність або наявність проблеми, та рівень складності проблеми. В свою чергу це дає змогу моніторити динаміку щодо змін у процесі підтримки чи втручання через кваліфікатори (Ю. Алімова, І. Гордієнко). Однак, з досвіду, особливо у випадку опису обмеження участі, можлива незначна розбіжність у поглядах і оцінках. Втім, саме посилання на кваліфікатори дозволяє виявити рівень функціонування, інтерпретований різними людьми у різних ситуаціях. На наш погляд, це важливо для вибору майбутнього втручання або планування стратегії підтримки.

Міжнародну класифікацію функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я можна використати для кращого розуміння різних конструкцій, пов'язаних з інтелектуальним розвитком, поведінкою чи дискримінацією тощо, коли їх використовують різні фахівці для опису ситуації однієї і тієї ж людини. Саме на основі МКФ можна надати розуміння цих категорій таким чином, щоб підкреслити схожість та відмінності в підходах до наявної проблеми, а також виявити додаткову чи суперечливу інформацію.

У викладі МКФ підкреслюється, що класифікація прийнята ВООЗ як одна з соціальних класифікацій, в якій реалізуються прийняті міжнародні документи з прав людини, і, зокрема, вже згадані «Стандартні правила щодо створення рівних можливостей для осіб з обмеженнями життєдіяльності» [1]. Водночас Міжнародна класифікацію функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я стосується не тільки людей з інвалідністю, оскільки показники здоров'я при будь-якій зміні можуть бути описані саме за допомогою МКФ.

Класифікація містить визначення та концептуальні положення, які слід використовувати в практиці і наукових дослідженнях з проблеми інвалідності (в медико-соціальній експертизі, реабілітації, сфері освіти чи соціального захисту тощо). Передбачається, що впровадження МКФ має бути погоджено на рівні національного законодавства і, власне, стати інструментом для реалізації національного законодавства в царині прав, в першу чергу осіб з інвалідністю, обмеження участі яких тривалий час розглядалися як прямі наслідки розладів та порушень.

Висновки. Підсумовуючи, ключовими тезами стосовно МКФ можемо визначити наступні. Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я є однією з трьох класифікацій, що охоплює усі аспекти людського здоров'я та пов'язані зі здоров'ям складові благополуччя. Вона пропонує термінологію та формулювання, необхідні для опису інвалідності в контексті сприятливих чинників та бар'єрів навколишнього середовища, де йдеться про опис не самих людей, а життєвих ситуацій, в яких вони опинились. Функціонування та обмеження життєдіяльності (інвалідність) подаються як узагальнюючі терміни, що описують результати взаємодії між усіма компонентами Міжнародної класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я. Відповідно, означеного вище, МКФ може застосовуватися в усіх галузях та стосовно усіх вікових груп, але у спосіб, що приєє розширенню можливостей осіб, у тому числі й з інвалідністю, а не для констатації факту проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всесвітня організація охорони здоров'я (2013). Як користуватися МКФ. Практичний посібник з використання Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності і здоров'я. Попередній варіант для відгуків та коментарів. Женева, ВООЗ.
2. Махмутова А. М., Ибраева К. Б. Международная классификация функционирования, ограниченный жизнедеятельност и здоровья детей и подростков. АО Медицинский университет Астана, Республика Казахстан. Available at: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Tecnic/2_85166.doc.htm
3. Коробов М.В. (2011). Международная классификация функционирования, ограниченный жизнедеятельности и здоровья: основные положения: Учебно-методическое пособие.
4. Adolfsson M. (2011) Applying the ICF-CY to identify everyday life situations of children and youth with disabilities, Jonkoping
5. Akio T., Koji T., Yutaka S., Yuichiro H., Hisao S. (2013). Study of ICF/ICF-CY use in the fields related to Special Needs Education for multidisciplinary approaches, Bulletin of The National Institute of Special Needs Education, Vol. 40, pp.
6. International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICF). American Speech-Language-Hearing Association. Available at: <http://www.asha.org/slp/icf.htm>
7. WHO ICF-CY Developmental Code Sets. Available at: [http:// www.icf-cydevelopmentalcodesets.com/Home_Page.html](http://www.icf-cydevelopmentalcodesets.com/Home_Page.html)

REFERENCES

1. Vsesvitnia orhanizatsiia okhorony zdorov'ia (2013). Yak korystuvatysia MKF. Praktychnyi posibnyk z vykorystannia Mizhnarodnoi klasyfikatsiia funktsionuvannia, obmezhenia zhyttiediialnosti i zdorov'ia. Poperednii variant dlia vidhukiv ta komentariiv. Zheneva, VOOZ.
2. Mahmutova A. M., Ibraeva K. B. Mezhdunarodnaja klassifikacija funkcionirovanija, ogranichenij zhiznedejatel'nost i zdorov'ja detej i podrostkov.

- AO Medicinskij universitet Astana, Respublika Kazahstan. Available at: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Tecnic/2_85166.doc.htm
3. Korobov M.V. (2011). Mezhdunarodnaja klassifikacija funkcionirovanija, ograničenij zhiznedejatel'nosti i zdorov'ja: osnovnye položhenija: Uchebno-metodicheskoe posobie.
  4. Adolfsson M. (2011) Applying the ICF-CY to identify everyday life situations of children and youth with disabilities, Jonkoping
  5. Akio T., Koji T., Yutaka S., Yuichiro H., Hisao S. (2013). Study of ICF/ICF-CY use in the fields related to Special Needs Education for multidisciplinary approaches, Bulletin of The National Institute of Special Needs Education, Vol. 40, pp.
  6. International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICF). American Speech-Language-Hearing Association. Available at: <http://www.asha.org/slp/icf.htm>
  7. WHO ICF-CY Developmental Code Sets. Available at: [http:// www.icf-cydevelopmentalcodesets.com/Home_Page.html](http://www.icf-cydevelopmentalcodesets.com/Home_Page.html)